

פסחים

פרק א'

משנה א': אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר.

ואיתא על זה בנמרא דלכך לא תני ליל ארבעה עשר משום דלישנא מעליא נקט. דאמר ריב"ז: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו. שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה, שנאמר (בראשית ו'), מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה.

והנראה לומר דמה שאמרו כאן שלילה הוא לשון שאינו נסיה, זהו לא רק מפני שכלילה החושך שולט, אלא מפני שכלילה אין זמן של מצוה, כמו שאין מקריבין קרבנות כלילה ואין מצות הפילין וציצית נוהנין בה. ויש בה שליטה של חושך רוחני. ולפיכך אמרו כאן כיון שבמצות הנוהגות בפסח המצוה הראשונה מהם מתחילין מכלילה, כמו שאמרו כאן שמצות הבדיקה היא כלילה, לפיכך אמרו בלשונם הנסיה שכלילה זו יש בה אור כמו דכתיב: כי נר מצוה וזהו נר רוחני המאיר להנשמה ומפני שכלילה זו המצוה מאירה אותה, אפשר לומר עליה אור לארבעה עשר.

והנה הראב"ד כתב דמשום הכי נקט אור לומר שנתחלת הלילה שיש בו אור עדיין ראוי לבדוק כדי שלא יתרשל או שלא ישכח, וכיון דאותה שעה קושטא הוא שיש בה אור תנא אור משום לישנא מעליא ולא תנא בתחילת ליל י"ד בודקין את החמץ. ואם לא מפני טעם זה משום לישנא מעליא לא היה שם התנא חשך לאור, ומכאן אתה למד שהבדיקה צריך להסדימו עם אור היום כדי שלא יתרשל.

א"ת"ח 1234567

שם: אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר.

והנה איתא על זה בנמרא פסחים ו' ע"ב: הבודק צריך שיבטל. — והנה איתא על זה בר"ן הביטול הזה מדין הפקר הוא, ואע"ג דהפקר כי האי גוונא לא מהני, משום דאמרינן בנמרא דמיבטלו בלבו, וכודאי דלענין הפקר מכונו הפקר בלבו לא מהני דדברים שבלב אינם דברים, הכא שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותיה ומשום הכי בגלוי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דלהוי זכותא בגוויה כלל מני.

והנראה לומר בזה עוד טעם, דהנה הא דהפקר בלב לא מהני, זהו משום דאמרינן דכל זמן שלא הוציא בשפתיו בפני עדים שהפקיר אפשר הוא שלא נמר בלב נמור להפקירו, כי האדם עלול שעולים מחשבות רבות בלבו אך אין אלו דברים של קיימא כי כשם שהם עולים כך הם יוצאים, אבל כאן כיון דמצוה קא עביד תלינן שמי שמפקיר בלבו הוא עושה כן בלב נמור ולפיכך יש ממשות למחשבה זו. שהרי כבר ביאר הרמב"ם בפ"ב מגירושין ה"כ דלכך אפשר לב"ד לכוף לאדם שיגרש את אשתו, אע"ג דבגט בעינן שיהיה ברצונו, זהו משום דאמרינן דרצונו הפנימי לשמוע דברי חכמים, ומה שאינו רוצה ליתן את הנט זהו רק מחמת יצרו יתקפו עליו וכיון יטהובה עד שתשש יצרו ואמר רוצח אני כבר נרש לרצונו. — והנה אם בזמן שהוא צווח ואמר שאין הוא רוצה לעשות כפי דין התורה אמרינן שרצונו הפנימי הוא להיפך. א"כ בודאי שמי שמחשבתו היא לעשות כפי מצות התורה בודאי הוא שאמרינן שכן הוא מחשבתו הפנימית והוא עושה כן בלב נמור ולא בעינן לזה לא שום דבור ולא שום עדים.

את הצד הפגום שבו. ואם אין האדם מוצא את הצד הפגום שבו זחו אות שאין בידו אור התורה.

והנה אין אדם זוכה לאורה זו כי אם אחרי יגיעה רבה בתורה, זאם האדם לומר בלי יגיעה לא יעלה הדבר הזה בידו, וכן מצינו במדבר רבה פ"ד: מפני מה נענש דוד שנמלעם המקרא מעיניו מפני שקרא לדברי תורה ומירות, שאמר (תהלים ס"ט): זמרות היו לי חסיד ונו' אמר לו הקב"ה: ד"ת שכתוב בהן (משלי כ"ג): התעיה עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן ומירות הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינקות של בית רבן יודעין אותן כדכתיב (במדבר ז'): ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, ואיהו אתייה בעגלא. — וביארו המפרשים שהענין בזה הוא לפי שאמרו במדרש הטעם של נשיאות הארון בכתף בכדי להודיע שאין התורה נקנית אלא ביגיעה רבה, ומפני שלא ידע הדבר הזה בא לכלל טעות לומר שהתורה היא דבר קל ואינה אלא כומר בעלמא, הרי דמי שהוא לומר תורה בלי יגיעה והוי בעיניו כדבר של זכר הוא עתיד להכשל גם בדברים היותר פשוטים, ולימוד כזה נחשב כעין בטול תורה, ולכן שפיר אמרו דאם פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה, זהו לומר שאף אם האדם הזה קובע עתים לתורה ודומה בעיניו שאין בו החטא של בטול תורה בכל זה יתלה שיש בידו החטא הזה, משום דכיון שאין מוצא העבירות שלו זה מראה שאין הוא לומר התורה ביגיעה ולפיכך אין אור התורה בידו, ומבלי האורה הזאת אי אפשר לו לכרוק במעשיו ולמצוא את הדברים הפגומים שיש בידו

והנה כדן בדיקה איתא ברמ"א באו"ח תל"ג סעיף י"א: דכל אדם צריך לכבד חדריו קודם הבדיקה. — והטעם אפשר לומר דבחדר שאינו נקי אי אפשר להרגיש את הפרורין הסטנים של חמץ המפוזרים בתוכו, ורק כשטבכדין את החדר אז מרגישין את הפרורין היותר קטנים, וזה דומה לבנר שהוא נקי ומלובן יפה שאפשר להרגיש בו את הכתם היותר קטן, וכן כענין הזה דומה הוא בשעה שהאדם בא לפשפש במעשיו, היינו שאי אפשר לו להרגיש את הצד הפגום שבו בשעה שהוא מלא בהרבה דברים פגומים, ורק כשהוא מנסה את עצמו היטב מתחלה או כשיפשפש במעשיו יראה גם את הדברים היותר קטנים.

אוצר החכמה

קמני"ב

1234567

משנה ב': אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום, שאם כן מחצר לחצר ומעיר ולעיר אין לדבר סוף.

היינו שאין חוששין כשכרס זוית זו ובא לבדוק זו שמא בינתים גררה חולדה חמץ למקום הבדוק וצריך לחזור ולבדוק. שאם כן שבאת לחוש לכך הרי גם מחצר לחצר יש לחוש שמא גררה חולדה מחצר שאינו ברוק לחצר הבדוק ואין לדבר סוף. והנה הקשו בתוס' על זה: והא מדישא שמעינן דקתני: כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. — הרי דלא חיישינן שמא גררה חולדה חמץ כאן ממקום שמכניסין בו חמץ. — והנראה לומר בזה כן דהנה ברישא במקום שאין מכניסין בו חמץ שפיר אמרינן דמחמת החששא הרחוקה הזאת אין לנו להטיל עליו חובת הבדיקה, אבל כאן הרי מוטל עליו חובת הבדיקה שהרי מקום שמכניסין בו חמץ הוא, ובזה שפיר יש מקום לומר דכיון שחל עליו חובת הבדיקה צריך הוא לעשותה באופן היותר מועיל שלא תהיה בה שום חשש של שמא גררה חולדה, ובעינן שהרבה בני אדם יבדקו את כל הבית בשעה אחת. ולפיכך אמרו שאי אפשר לנו להזהר מן החששא הזאת, דא"כ יש לנו לחוש מחצר לחצר ומעיר לעיר ואין לדבר סוף.

והנה כעין סברא זו אפשר לנו לומר גם בענינים אחרים, דהנה אין אדם ניצול בכל יום מאבק עבירה, אבל אין בזה רעה במדה גדולה מפני שאין הקב"ה דן את האדם על אבק עבירה. אבל זהו רק באדם שאין לו אלא אותו האבק בלבד, אבל באדם שיש בו מגופו העבירה והוא בא לטהר את עצמו ע"י תשובה. אם ישאר בו מאותו האבק אין

ציונים
 ב אין חוששין. פסחים
 ט' פ"ל מ"י פ"ב מה'
 חומ"ה ה"ז פמ"ג ע"ק
 ל"ט טו"ט"ע א"ר"ח ט'
 חל"ד ע"י ח':

שינויי נוסחאות
 ב גר"ה. מנכ"נ גידה.

הג' וחי' הרש"ש
 א ר"ב ב"ר שתי שורות
 (הכ). זב' שורות
 שאמרו ב"ש הם שורה
 חיצונה מן הארץ עד
 שמי קורח בר. נמשך
 אמר לשון רש"י. ולא פיר'
 נס נאן שהא פ"פ כל
 רסנו. ורש"י השמיע זה
 בדברי משום דמחך על
 מה שפי' כנר דנברי רב
 יהודה דנה לא פליגי.
 והקמ"ט נדחק מה.
 חז"ר החכמה

יש סדר למשנה
 (כ"לומר) בר. ע"ט. דע
 זנס נפוגא (ו): הועתק
 פסוק זה כמה פעמים נר
 אלקים וגו'. אלול מלוא
 להדיע כי שנת
 המדפיסים הוא ו"ל נר
 ד' כי קן נמלא נמשל
 כתיב נר ד' ע"ט נכנס
 העלם נ"ה. גם נרש"י
 שנת ל' ע"כ ד"ה קרי'
 נר (וכתיב) נר אלקים
 נשמה אדם ולרין תיקון.
 גם עד נרש"י מ"ק כ"ה.
 ד"ה נפ"ט ו"י נר אלקים
 ונר.

במרתף כו': שתי שורות על פני (כל) המרתף. דרך אולרי יין
 לסדר חציומיהן שורות שורות, שממלאין כל קרקעית
 המרתף וחורין ומניחין חציה על חציה, כשורות
 המחוטות כך שורות העליונות עד שמי הקורה. ושמי
 שורות שאמרו בית שמאי הם

שורה חלונה מן הארץ עד שמי
 קורה וחזר ונדק המצוות
 העליונות, על פני ארכו ורחבו
 של מרתף, ומלאו שמי שורות
 כמין גא"ס יומת, שורה אחת
 בזקופה ושורה אחת נשכינה:
 שתי שורות החיצונות. השורה

העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח
 ושלמטה הימנה. וחותן שלפניה אינו נודק כלל. ומן
 המיונות אינו נודק אלא שמי העליונות בלבד. ב אין
 חוששין. כשנדק הבית בזוית זו וזא לבדוק זוית זו, אין
 חוששין שמא בחוך שבאחי לזו גררה חולדה למקום
 הנדוק וזרין אינו לחזור ולנדוק, שאם נאח לחוש לכך
 הרי גם מחזר לחזר יש לומר כן אינו נדקתי קודם
 לחזר ולאחר נדקתי הביאה חולדה חמך מחזר חזרי

ולמה יפרש כך רק בעליונות: שתי שורות החיצונות
 והוא פתח לזו כנגדו ממש קאמר
 הכי מפרש רב גמ'. ודייק מדחנן נרש"א חליונות
 למעוטי מחאי דתחא"מי. כלומר שלישיט ושחמחיה. ואע"ג
 שלפניה הימנה אל חתמה על החפץ להר"צ לפרש
 שכן הרמב"ם והרא"ש והטור פוסקים נמי כרז ומשום דהלכתא
 ב חולד"ה. אע"פ שכלי הכמונ נקרא שם המין בלי זכר.
 חמך מוכת חרומות וע"י ריש מסכת חרומות וע"י פסקא אחרון דעירובין

פירוש המשניות להרמב"ם

העליונות כנגד והו ענין אמרם שתי שורות החיצונות
 שהם העליונות: ב אין חוששין שבא גררה חולד"ה. ענינו
 ידוע כמו גורר אדם מטה כסא וספסל (שכה ר' כב) מגורת
 הנגרים ארצה (שמואל ב יז): וחולד"ה גם כן ידוע:

מלאכת שלמה

לכית שאין מכניסין בו ואינו לרין נדקה שאם נאח לטוש לכך אף
 אמה היה חושש כשנדק חזר זו או עיר זו וזא נאח חולדה וגררה שם
 חמך מעיר אחרת או מחזר אחרת שלא הימה בדוקה נאחמה שעה
 ואין לדבר טוף שאי אפשר לכל ישראל לבדוק ממנו כנת אחת.
 ורש"י ז"ל פירש שאין חוששין כשנדק זוית זו וזא לבדוק זו שמה
 בחוך שבא לזו גררה החולדה חמך למקום הנדוק ולרין אינו לחזור
 ולנדוק ע"כ. ופירש רבינו עיקר רש"י כיון עכ"ל ז"ל וכנז שם
 מהר"ק ז"ל ואינו חומר דלענין דינא ליכא פלוגתא בנייהו דאליבא
 דמרייהו לא מיירי מביה שאין מכניסין לבית שמכניסין ולא מבית
 שאינו נדוק לבדוק. ואם לישב לזון המשנה יומר מתישב כפי פיר'
 רש"י ז"ל ע"כ בקי"ור מוסג וע"ש. ואינו הדיע ולע"ד דאפשר
 דהכרח הרמב"ם ז"ל משום דס"ל דקאי אדקמתי רישא כל מקום
 שאין מכניסין בו חמך אינו לרין נדקה ודו"ק: והקשו חוס' ז"ל
 וא"מ והא מרישא שמע"י דקמתי כל מקום שאין מכניסין בו חמך
 אין לרין נדקה חמך דהוה מוקמטן בשאינו חולדה ונדרלם יטולין

ז"ש הר"ב עד שמי קורה פירש"י עד המקרה והוא
 כמו שמי השמים. ומ"ש וחזר ונדק וכו' וע"פ ארכו
 ורחבו כו'. וכן ל' רש"י וכלומר דהיינו ע"פ ארכו ורחבו
 לארכו הוא שאמר שנדק שורה

חלונה מן הארץ כו'. ורחבו הוא
 שאמר וחזר ונדק החציות
 העליונות. וכנז רש"י שאף היא
 נקראת שורה אם נאח למנות
 מלמעלה למטה. ונמ"ש הר"צ
 ועשויה כמין גא"ס יומת כו'.
 מפיס רש"י ועשויה כמין כ"ף

שלנו פתחה [ועי' בס"ג דמדות מ"ט] שורה אחת כמין
 גא"ס היינו שורה בזקופה ושורה עליונה נשכינה כאדם
 הנדוק כוחל הבית מנחוך והנג הרואה את הקורה דהיינו
 כל נג השורות עכ"ל. ולפ"י קורא החלונה אורך והעליונות
 רוחב שאותה של שכינה ראויה להקרא רוחב ושל זקופה
 ראויה להקרא אורך. עוד יש לפרש שעל פני ארכו ורחבו
 חוזר על כל הב' שורות (ששמהן) הן על החלונה הן על
 העליונה שמהן נודק לאורך ולרוחב של כל המרתף. אבל
 לפרש שעל פני ארכו ורחבו קאי על העליונה דמחך ליה

לחוד אין נראה דהא אף בחלונה נודק על פני כל המרתף
 שהן העליונות. פירש הר"צ שורה העליונה הרואה פני הפתח.
 אלא הכותל שהפתח בו קרי הכי. ומ"ש הר"צ ושלמטה הימנה.
 ש"מ דמרייהו חליונות בעינן. דמתן בחר הכי עליונות למעוטי מחאי דתחא"מי.
 דבספרי גמ' גרסינן והלכתא כוומיה דשמואל דמפרש עליונה ושלפניה הימנה אל חתמה על החפץ להר"צ לפרש
 אליבא דרב. דגירסא זו דידן לא נמלאת להפוסקים. שכן הרמב"ם והרא"ש והטור פוסקים נמי כרז ומשום דהלכתא
 כרז באיסורי וכן מלאחי ככ"מ וע"י לקמן פ"ד מ"ג: ב חולד"ה. אע"פ שכלי הכמונ נקרא שם המין בלי זכר.
 כדכתיב (ויקרא יא) החלד והלב. ה"ז צמ"ב פ"א דחולין חנן רחלות וכתיב (בראשית לב) רחלים מאחיים. וקאמר ר'
 יוחנן בגמ' [קלו]. דלשון חורה לעגמה ולשון חכמים לעגמן וע"י ריש מסכת חרומות וע"י פסקא אחרון דעירובין

כולה שהיא כנגד גג הבית באורך וברוחב והם ג"כ מאה
 חביות וזהו ענין שתי שורות על פני כל המרתף: וביה
 אומרים שבודק שתי שורות והם עשרים חביות בלבד והוא
 שתי שורות אחת בצד שניה כנגד פתח הבית ומן השורות

אלו ר' יהודה פירש שמי שורות היינו אותה שחאה את הפתח על
 פני רוחב כל המרתף והשורה שלאחריה: ובה"א שתי שורות
 וכו'. בדפ"י ר"ע ד"ל מוקי לה רב גמ' ושמואל פירש דהיינו
 עליונה ושלפניה ממנה בגג החציות נודק שמי שורות על פני כל
 המרתף ורב דייק חליונות ואותה שלפניה לאו חלונה היא וקסבר
 רב דתנא דמתני' בחליונות דק בלשניה אבל בעליונה לא דק בלשניה
 והאי עליונות דקמתי למעוטי מחאי דתחא"מ כגון שלישיט ושחמחיה
 ושמואל עליונות ד"ק והאי שלמטה לאו עליונה היא והאי חליונות
 דקמתי למעוטי גווימתא דגווימתא: ירושלמי דהא דמימא דכתי'
 נדקה שמי שורות במחוללת פ"י שיש סלל וריח בין חציה לחציה
 יוכל אדם להכניס בריח בין זו לזו אבל באפסות דהיינו דחוקות
 מעצרי עליהם את הגר ודיו ושמעין נמי ממחזי דחיש"י לפל
 הפתח מיד השמש ולא אמרי' ודאי אכלו א"ר פתחא אינו חומר
 נשעה שפדן הכניס שם חמך: ב אין חוששין שבא גררה
 חולד"ה. וכנז שם המגיד משנה ומפרש רבינו מביה שמכניסין בו

י כ י נ תפארת ישראל
 מסדרין עליהן שורות, וכן מסדר וחזר ומסדר עד הקורה, וקאמר
 כ"ש שנדק כל החציות שללד הפתח על פני כולה לאחרי ולרמתה
 כל השורות שנאחמה דופן עד הקורה, וכמו כן כל החציות העליונות
 הרואות הקורה: ח ר"ל השורה העליונה שללד הפתח, הסמוכה